

дня та типового договору про надання послуг з централізованого опалення, постачання холодної та гарячої води і водовідведення : постанова Кабінету Міністрів України від 21 лип. 2005 р. № 630 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=630-2005-%EF>.

Надійшла до редакції 11.02.2011

С учётом проведённого анализа различных концепций ученых, положений нормативно-правовых актов сделан вывод о том, что рассматривая ответственность по договору снабжения тепловой энергией бытового потребителя, следует учитывать специфику предмета договора и то, что одной из сторон выступает потребитель-гражданин.

Taking into consideration different conceptions of scientists, positions of legal acts, there is a conclusion made that examining responsibility according to an agreement of providing with thermal energy of a domestic user, it is necessary to take into account the specific of agreement's subject and that any user-citizen is one of the parties.

УДК 343.37(477)

М. А. Колесник

Вдосконалення законодавства України як необхідна складова ефективної державної політики у сфері протидії рейдерству

Визначено особливості формування державної політики України у сфері протидії рейдерству. Вироблено пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства України у сфері протидії рейдерству та підвищення ефективності діяльності суб'єктів протидії рейдерству в Україні.

Зважаючи на значні негативні наслідки рейдерства для окремих підприємств та для економіки держави в цілому особливо значущим є вироблення ефективної державної політики у сфері протидії рейдерству. Слід зазначити, що вироблення відповідної політики набуває особливої актуальності у зв'язку із:

- необхідністю ефективного захисту прав власності;
- необхідністю припинення масових захоплень підприємств, що мають стратегічне значення для держави, кампаній, які мають значний науково-технічний, технологічний та виробничий потенціал;
- необхідністю орієнтації підприємців на реалізацію довгострокових інвестиційних проектів;
- значними зупинками (перервами) у виробництві, що пов'язано із необхідністю відбиття рейдерських атак;

– необхідністю зниження напруги в суспільстві, яке пов'язано із збільшенням кількості силових незаконних захоплень підприємств усіх форм власності;

– необхідністю підвищення статусу України на міжнародній арені.

Ефективне вирішення завдань державної політики у сфері протидії рейдерству можливе за умов відповідності зазначеної політики наступним імперативним принципам: законності; відкритості; системності; систематичності і послідовності; пріоритету економічного впливу. Вважаємо, що врахування зазначених принципів формування та реалізації державної політики у сфері протидії рейдерству сприятиме забезпеченню узгодженості дій суб'єктів протидії рейдерству, формуванню необхідного громадського сприйняття, врахуванню точок зору підприємців стосовно перспективних напрямків боротьби з рейдерством, отриманню громадської підтримки та прозорості дій держави у сфері, що аналізується.

Зважаючи на те, що рейдерство в Україні перебуває у стані постійної трансформації, підкреслимо, що державна політика щодо протидії рейдерству має сприяти реформуванню рейдерства у необхідну національній економіці форму активності та сформуванню основи для інноваційного розвитку економіки. Така точка зору зумовлена тим, що рейдерам притаманна низка позитивних характеристик, до числа яких належать професіоналізм у досягненні мети, готовність швидко приймати рішення, залучення значних фінансових ресурсів. Отже, вважаємо, що ефективна державна політика у сфері інновацій може сприяти зміні пріоритетів під час вибору рейдером проектів та шляхів їх реалізації, що у результаті може привести до формування інноваційних основ економіки.

Певні кроки у напрямку вироблення ефективної державної політики у сфері протидії рейдерству були зроблені такими науковцями як Д. О. Андреев, П. В. Берназ, З. С. Варналій, О. Ю. Киреев, І. К. Мазур, О. В. Сюсюкін, З. Е. Тарханова, К. О. Фоміна [1–7]. Але, незважаючи на необхідність ефективного забезпечення економічної безпеки держави, зокрема шляхом вироблення ефективної державної політики у сфері протидії рейдерству, сьогодні повною мірою не визначені методологічні засади протидії рейдерству, відсутні на монографічному рівні роботи, присвячені комплексному правовому дослідженню проблеми рейдерства в Україні та пріоритетних напрямків діяльності органів державної влади України щодо протидії рейдерству, не сформовано дієве законодавство у сфері протидії рейдерству. Вважаємо, що вдосконалення чинного законодавства України поставатиме одним із перспектив-

них кроків у напрямку формування ефективної державної політики України у сфері протидії рейдерству та виведенню діяльності відповідних органів державної влади на якісно новий рівень.

Новизна роботи полягає у тому, що вона постає одним із перших комплексних досліджень особливостей формування державної політики України у сфері протидії рейдерству; надано конкретні пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства України у сфері протидії рейдерству; сформульовано рекомендації щодо впровадження адміністративно-правових та організаційних заходів, які сприятимуть удосконаленню управлінської діяльності суб'єктів протидії рейдерству в Україні та виведенню її на якісно новий рівень.

Метою роботи визначено дослідження особливостей формування державної політики України у сфері протидії рейдерству, вироблення пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства України у сфері протидії рейдерству та підвищення ефективності діяльності суб'єктів протидії рейдерству в Україні.

Ефективна державна політика у сфері протидії рейдерству в Україні, перш за все, має передбачати формування дієвого національного законодавства. Необхідно акцентувати увагу на тому, що наразі на законодавчому рівні відсутня усталена концепція, яка б визначала єдині цілі, завдання, принципи та механізми державної політики у сфері протидії рейдерству. На нашу думку, необхідно на законодавчому рівні визначитися з тим, які органи і за якою ознакою мають називатися суб'єктами протидії рейдерству, скільки їх має існувати у державі, за якими принципами і ознаками вони мають бути об'єднані в інституціональний механізм протидії рейдерству. До того ж, вельми актуальним постає подальше визначення на законодавчому рівні функцій і повноважень у сфері протидії рейдерству таких органів, як Міністерство економіки України, Антимонопольний комітет України, Державний комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва, Фонд державного майна, Державний департамент з питань банкрутства, Державний комітет України з державного матеріального резерву. Особливу увагу необхідно приділити посиленню відповідальності суб'єктів протидії рейдерству за неналежне виконання покладених на них обов'язків або порушення вимог законодавства. Ми вважаємо, що законодавче закріплення функцій та повноважень суб'єктів протидії рейдерству в Україні та визначення особливостей їх взаємодії поставатиме одним із дієвих кроків у напрямку вдосконалення законодавства України у сфері захисту прав власності та врегулювання діяльності відповідних суб'єктів на ринку корпоративного контролю.

Вважаємо, що на законодавчому рівні обов'язково також мають бути вирішені наступні питання:

- створено сприятливі умови для трансформації рейдерства в інші форми активності, що буде сприятливим для економіки держави;

- створено умови для зниження інвестиційної привабливості рейдерства, зокрема підвищення ризиків та зниження доходності;

- розроблено систему своєчасного виявлення, запобігання та припинення рейдерських акцій на ринку корпоративного контролю;

- розроблено систему заходів щодо усунення наслідків рейдерських акцій;

- запроваджено систему заходів щодо боротьби із силовими захопленнями підприємств;

- запропоновано заходи щодо збереження та подальшого розвитку науково-технічного, технологічного потенціалу;

- передбачено існування інституту попереднього судового контролю за проведенням позачергових зборів акціонерів, що ініціюється міноритарними акціонерами;

- вдосконалено систему обліку цінних паперів;

- визначено поняття та правовий статус реєстру власників іменних цінних паперів;

- розроблено та впроваджено ефективні механізми виявлення інформації про конфлікт інтересів, що виник між суб'єктами підприємницької діяльності, та механізми, спрямовані на утримання від реалізації інтересів, що суперечать інтересам компанії;

- усунено можливості «фіктивної» втрати реєстру та протиправного поновлення реєстру;

- розроблено механізм запобігання спорам, спрямованим на утримання або витребування реєстру як майнового об'єкта;

- розроблено судову процедуру, яка б сприяла поновленню прав на цінні папери у тих випадках, коли втрата реєстру відбулася за об'єктивними причинами;

- визначено та закріплено способи захисту прав власників цінних паперів;

- визначено особливості правового статусу добросовісного власника цінних паперів;

- визначено можливість, порядок та умови витребування цінних паперів за умов їх списання проти волі власника;

- визначено характер та обсяг відповідальності реєстратора за порушення правил ведення реєстру, у тому числі за несанкціоноване списання цінних паперів з рахунку;

– закріплено заборону незаконного використання приватними охоронцями спецзасобів, в тому числі кайданок та гумових кийків і т. ін.

Необхідно акцентувати увагу на тому, що в Україні корупція є однією з проблем, які потребують невідкладного вирішення. Проблема корупції становить значну загрозу демократії, реалізації принципу верховенства права, соціальному прогресу, національній безпеці, становленню громадянського суспільства. Тому створення дієвої системи запобігання корупції, розроблення комплексних заходів для протидії цьому явищу, виявлення та подолання його соціальних передумов і наслідків є одним із пріоритетів держави. Зважаючи на високу корумпованість органів державної влади України, до повноважень яких належить вироблення дієвого механізму протидії порушенням встановленого порядку діяльності на ринку корпоративного контролю, та враховуючи той факт, що останнім часом усе частіше відбувається залучення до рейдерських акцій представників відповідних органів державної влади (частіше за все регуляторних та правоохоронних органів), подолання корупції в органах державної влади України постає пріоритетним напрямком діяльності усіх правоохоронних органів України, які є суб'єктами протидії рейдерству. Одним із пріоритетних напрямків подолання корупції, як однієї із передумов виникнення рейдерства, можна визначити прийняття Закону України «Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних діянь».

Особливу увагу слід акцентувати на необхідності прийняття Закону України «Про охоронну діяльність», нормами якого буде передбачено можливість надання охоронних послуг суб'єктам господарювання охоронними структурами, здійснено позитивний вплив на забезпечення майнових прав суб'єктів господарювання і, як наслідок, внесено в охоронні правовідносини стабільність і прогнозованість.

Вважаємо, що врахування наданих пропозицій щодо внесення змін та доповнень до чинного законодавства України сприятиме підвищенню рівня реальної доступності правосуддя з корпоративних спорів, забезпечить несуперечливість судових актів, надасть широкі повноваження участі у справі осіб, права та законні інтереси яких можуть бути порушені.

Належне функціонування сфери протидії рейдерству в Україні значною мірою залежить від ефективності діяльності суб'єктів протидії рейдерству, які не лише формують державну політику у сфері протидії рейдерству, а й безпосередньо здійснюють її реалізацію. Зроблено висновок, що існуючий рівень діяльності зазначених органів, на жаль, не відповідає потребам суспільства, людини та держави, що пов'язано як з

об'єктивними, так і суб'єктивними причинами. Вважаємо, що недостатньо ефективна діяльність зумовлена не завжди високим рівнем професіоналізму працівників органів державної влади України у сфері протидії рейдерству.

Необхідно звернути увагу на паралелізм, дублювання функцій окремими суб'єктами протидії рейдерству в Україні, дисбаланс повноважень та відповідальності. У зв'язку з наведеним, на нашу думку, доцільним є створення спеціального органу виконавчої влади України, основним призначенням якого було б формування державної політики у сфері протидії рейдерству, реалізація системи заходів, призначених для протидії рейдерству, посилення контролю за виконанням вимог національного законодавства в економічній сфері тощо. Потреба у створенні спеціального органу у сфері протидії рейдерству зумовлена необхідністю вдосконалення організаційної структури органів виконавчої влади, основним призначенням яких є протидія рейдерським атакам, та налагодження їх ефективного функціонування щодо розбудови державної політики у сфері, яка аналізується.

Вважаємо за доцільне запропонувати конкретні адміністративно-правові та організаційні заходи, які, з нашої точки зору, сприятимуть удосконаленню управлінської діяльності суб'єктів протидії рейдерству в Україні та виведенню її на якісно новий рівень:

- з метою оптимального розмежування повноважень між суб'єктами протидії рейдерству розробити пропозиції щодо уточнення компетенції суб'єктів та особливостей їх взаємодії у сфері, що аналізується, та внести їх в установленому порядку на розгляд Кабінету Міністрів України;

- проаналізувати діяльність суб'єктів протидії рейдерству та внести в установленому порядку на розгляд Кабінету Міністрів України пропозиції щодо підвищення ефективності діяльності у сфері протидії рейдерству, оптимізації їх структури з урахуванням можливостей держави щодо фінансування, а також необхідності виключення дублювань окремих функцій;

- систематично проводити засідання з метою розгляду найбільш актуальних проблем діяльності щодо протидії рейдерству, розробляти та реалізовувати відповідні плани, програми;

- розробити регламент проведення спільних засідань суб'єктів протидії рейдерству як однієї з важливих організаційних форм їх діяльності;

- створити робочі групи для підготовки нових законопроектів, пропозицій про зміни і доповнення законодавства у сфері забезпечення економічної безпеки (у тому числі у сфері протидії рейдерству);

– вивчити практику застосування законодавства з питань забезпечення ефективного функціонування сфери забезпечення економічної безпеки (у тому числі сфери протидії рейдерству) з метою розроблення єдиних рекомендацій з його виконання, виявлення недоліків та прогалин, підготовки пропозицій щодо їх усунення;

– посилити відповідальність суб'єктів протидії рейдерству;

– визначити порядок інформування населення про факти порушення прав власності та про заходи реагування на такі порушення;

– створити спеціальні банки даних про осіб, які займаються чи можуть бути причетні до дозволу та ведення рейдерських атак;

– запровадити ведення офіційної статистики припинених рейдерських нападів та порушених кримінальних справ в Україні;

– створити електронний реєстр підприємств, відносно яких здійснено рейдерські атаки;

– припинити корупцію в органах державної влади України, оскільки жодна рейдерська атака не матиме успіху, якщо вона не супроводжується прикриттям з боку державних структур і правоохоронців;

– створити реєстр суддів, які приймали незаконні протиправні рішення на користь рейдерів, щоб позбавити їх можливості виносити незаконні судові рішення;

– передбачити додаткові заходи щодо організації наукових досліджень у сфері теорії та практики боротьби із сучасними викликами та загрозами належному забезпеченню економічної безпеки України, порушеннями права власності, незаконним проведенням приватизації підприємств, зростанням корпоративних конфліктів, пов'язаних із недосконалістю корпоративного законодавства, процесами привласнення чужого бізнесу;

– підвищити рівень правової культури населення та усунути правовий нігілізм у суб'єктів економічної діяльності та представників органів державної влади України тощо.

Ефективна протидія рейдерству в Україні вимагає узгоджених спільних зусиль усіх суб'єктів протидії рейдерству, спрямованих, серед іншого, на вироблення конструктивної державної політики щодо протидії рейдерству та пошуку дієвих інструментів і механізмів протидії цьому суспільно небезпечному явищу. Таким чином, вважаємо за необхідне наголосити, що одним із напрямків вдосконалення діяльності суб'єктів протидії рейдерству в Україні та виведення її на якісно новий рівень постає налагодження конструктивної взаємодії між усіма суб'єктами у сфері, що аналізується.

На нашу думку, врахування пропозицій щодо вдосконалення діяльності суб'єктів протидії рейдерству в Україні, що реалізують та частково формують державну політику забезпечення економічної безпеки (у тому числі щодо протидії рейдерству), сприятиме виведенню діяльності зазначених органів на якісно новий рівень, надасть можливість Україні протистояти зовнішнім та внутрішнім загрозам економічній безпеці, дозволить виробити дієві правові засоби та організаційні заходи захисту від протиправного привласнення підприємств і значно підвищити імідж України на світовій арені.

Зважаючи на усю небезпеку від «тінізації» економічного сектору, подальшого розвитку економічної злочинності та враховуючи загрози економічній безпеці держави (до числа яких належать і корпоративні конфлікти, які загрожують дестабілізації суспільно-політичної, соціально-економічної та екологічної сфер), особливої значущості та актуальності набуває розроблення концептуально нового підходу до вирішення проблеми своєчасного виявлення загроз, протидії їм та пошуку адекватного механізму правового регулювання. Зміст зазначеного підходу щодо забезпечення економічної безпеки має полягати у терміновому розробленні та впровадженні системи невідкладних, адекватних та узгоджених заходів з боку усіх гілок державної влади України у сфері забезпечення економічної безпеки України. До числа заходів щодо забезпечення економічної безпеки можна віднести наступні:

- консолідація суспільства з метою підвищення рівня життя всього населення країни;
- активізація інвестиційного процесу в цілому в країні (у тому числі стимулювання приватних інвестицій у виробничу сферу економіки);
- збереження науки та залучення науковців до пошуку спільних шляхів щодо вирішення проблеми ефективного забезпечення економічної безпеки в цілому;
- розмежування компетенції органів державної влади, до повноважень яких належить забезпечення економічної безпеки;
- вироблення ефективного механізму, який би був спроможний забезпечити своєчасне виявлення загроз, адекватне реагування на їх виникнення, визначення критеріїв економічної безпеки тощо.

Вважаємо, що вдосконалення законодавства України у сфері протидії рейдерству, підвищення ефективності діяльності суб'єктів протидії рейдерству (у тому числі створення окремого органу виконавчої влади, основним призначенням якого було б формування та реалізація державної політики у сфері протидії рейдерству), реформування судової системи та навіть юридич-

не закріплення поняття «рейдерство» є необхідними, але недостатніми заходами у сфері боротьби з незаконними захопленнями підприємств.

По-перше, держава має сама свідомо відмовитися від використання рейдерських методів вирішення господарських проблем; здійснювати контроль за виконанням вимог законодавства та діяльністю правоохоронних органів, що суттєво знизить ймовірність рейдерських атак.

По-друге, факти рейдерства мають викликати жорстку негативну реакцію усього суспільства, а не лише постраждалого від рейдерської атаки власника.

По-третє, необхідно відмовитися від непрозорих приватизаційних схем, що зумовляють дозвіл рейдерських атак. Для цього необхідні спільні узгоджені дії держави та бізнес-спільноти.

Чинне законодавство України дозволяє рейдерам формально законними засобами здійснювати корпоративні захоплення з порушенням прав і законних інтересів інших суб'єктів господарської діяльності. Саме тому підкреслимо, що проблема рейдерства постає комплексною проблемою, отже необхідне систематичне впровадження продуманих та обґрунтованих змін у законодавство. Необхідно усвідомлювати, що поверхові рішення в даній ситуації неприйнятні, тому що вони можуть лише приховати це явище, а «недружні поглинання» будуть відбуватися без силових акцій, але з використанням численних прогалин і невідповідностей в українському законодавстві.

Список літератури: 1. Андреев Д. О. Административно-правові засоби захисту прав власників цінних паперів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Андреев Дмитро Олександрович. – О., 2008. – 199 с. 2. Берназ П. В. Рейдерство в Україні: визначення поняття / П. В. Берназ, О. О. Серeda // Проблеми цивільного та господарського права. – 2008. – № 1. – С. 82–84. 3. Варналій З. Основні передумови та шляхи подолання рейдерства в Україні [Електронний ресурс] / З. Варналій, І. Мазур. - Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/Monitor/juli/1.htm>. 4. Киреев А. Ю. Рейдерство в Российской экономике: сущность, тенденции и возможность противодействия : дис. ... канд. эконом. наук : 08.00.05 / Алексей Юрьевич Киреев. – М., 2008. – 141 с. 5. Сюсюкин А. В. Административно-правовое регулирование в сфере обеспечения экономической безопасности : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.14 / Алексей Васильевич Сюсюкин. – Ростов н/Д, 2004. – 192 с. 6. Тарханова З. Э. Функционирование института рейдерства в РФ: дис. ... канд. эконом. наук : 08.00.01 / Зарина Эльбрусовна Тарханова. – Владикавказ, 2008. – 223 с. 7. Фомина К. Шляхи подолання рейдерства / К. Фомина // Правовий тиждень (шотийжнева інформаційно-правова газета). – 2008. – 23 верес. – № 39 (112). – С. 1.

Надійшла до редколегії 24.03.2011

Определены особенности формирования государственной политики Украины в сфере борьбы с рейдерством. Разработаны предложения по усовершенствованию действующего законодательства Украины в сфере борьбы с рейдерством и повышения эффективности деятельности субъектов борьбы с рейдерством в Украине.

The features of forming the state policy of Ukraine in the sphere of fighting against corporate raiding are defined. The suggestions according the improvement of Ukrainian legislation in force in the sphere of fighting against corporate raiding and increasing the activity efficiency of the subjects fighting against corporate raiding in Ukraine are developed.

УДК 347.471–058.232.6

М. О. Гузеват

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ

Досліджено проблему законодавчого регулювання діяльності фермерського господарства. Проведено аналіз цивільного та земельного законодавства, що регулює діяльність фермерського господарства як юридичної особи – суб'єкта цивільного права, починаючи з 1918 року, зі встановлення на території України влади більшовиків до радянських часів, і закінчуючи законодавством, яке діє вже за часів незалежної України.

З моменту проголошення України незалежною демократичною країною була розпочата низка правових реформ, покликаних на побудову її правовою, соціальною та європейською державою. Однією з найголовніших серед них є земельна реформа, оскільки Україна може бути могутньою агропромисловою країною не тільки в Європі. У процесі здійснення цієї реформи реорганізоване сільськогосподарське виробництво, запроваджені нові форми організації сільськогосподарських товаровиробників. Провідне місце сьогодні займає і фермерське господарство, яке має особливий правовий статус. Його діяльність врегульована Законом України «Про фермерське господарство» від 19 червня 2003 р. [1]. Треба зауважити, що фермерське господарство у процесі свого становлення пройшло складний і неоднозначний шлях законодавчих перетворень, починаючи із Земельного кодексу УРСР 1922 р. [2], який регулював діяльність фермерського господарства у період нової економічної політики (НЕПу), і закінчуючи вищеозначеним Законом України [1].

Дослідженням проблеми діяльності фермерського господарства і, зокрема, його законодавчого регулювання займалися багато вчених-правників: З. С. Беляєва, М. С. Долинська,

© Гузеват М. О., 2011